

กรมอนามัย DEPARTMENT OF HEALTH

ความหมาย/คำจำกัดความ

การคัดเลือก อสม.ดีเด่น สาขาทันตสุขภาพ

หมายถึง การดำเนินงานของ อสม. ในการดูแลทันตสุขภาพของตนเองและประชาชน โดย

1. มีความรู้และสามารถบอกถึงสาเหตุของโรคในช่องปาก ความผิดปกติที่เกิดขึ้นและปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดปัญหาของโรคในช่องปากได้
2. มีความตระหนักในการส่งเสริม ป้องกัน ดูแลสุขภาพช่องปากของตนเอง และส่งเสริมให้ประชาชนมีทันตสุขภาพที่ดีโดยมีพฤติกรรมบริโภคอาหาร การทำความสะอาดช่องปากและใช้ผลิตภัณฑ์ทันตสุขภาพที่เหมาะสม ถูกต้องตามหลักวิชาการ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน
3. สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจ การมีส่วนร่วม เพื่อผลักดันและสนับสนุนควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อสุขภาพช่องปากได้
4. จัดการสิ่งแวดล้อมที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาและก่อให้เกิดความผิดปกติในการเกิดโรคในช่องปาก ได้แก่ โรคฟันผุ โรคเหงือกอักเสบ และโรคปริทันต์ เช่น ลดปัจจัยเสี่ยงในการบริโภคอาหารหวาน การดื่มแอลกอฮอล์ การสูบบุหรี่ ฯลฯ
5. สามารถตรวจเฝ้าระวังเบื้องต้น ประเมินกลุ่มเสี่ยง ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และผลิตภัณฑ์ด้านทันตสุขภาพ โดยมีส่วนร่วมผลักดันให้มีผลิตภัณฑ์ทันตสุขภาพที่เหมาะสม
6. ให้คำปรึกษาเบื้องต้น แนะนำ และส่งต่อประชาชนเพื่อไปรับบริการป้องกัน แก้ไข รักษา และฟื้นฟูทางทันตกรรม ต่อไป

เกณฑ์การคัดเลือก อสม.ดีเด่น สาขาทันตสุขภาพ

ข้อ 1 ผู้ที่จะได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านดีเด่นในแต่ละปี แต่ละระดับ และแต่ละสาขาต้องมีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จาก 100 คะแนนเต็มและเป็นผู้ได้รับคะแนนสูงสุด ดังต่อไปนี้

(1) การครองตน หมายถึงการมีความประพฤติและการปฏิบัติส่วนตนประกอบไปด้วยคุณธรรมควรแก่การยกย่อง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ (10 คะแนน) ดังต่อไปนี้

(ก) มีการดูแลสุขภาพตนเอง และเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพ ต่อสมาชิกในครอบครัว และชุมชน

1. การปฏิบัติตัวเพื่อส่งเสริมสุขภาพช่องปากสำหรับตนเอง (3 คะแนน)

- สุขภาพช่องปากดี ไม่มีฟันผุ ไม่มีเหงือกอักเสบ (หลักฐานใบรับรองผลการตรวจจากทันตแพทย์ ก่อนคัดเลือก 1 สัปดาห์) ไม่มี มี
- แปรงฟันถูกต้องตามหลัก 222 (แปรงวันละ 2 ครั้ง นาน 2 นาที ไม่กินหลังแปรง 2 ชั่วโมง)
*ระดับจังหวัด สานิตการแปรงฟันผ่านโมเดลฟัน และตุ๊กตาสอนการแปรงฟัน
*ระดับเขต แปรงฟันจริง โดยวิธีแปรงแห้ง
 แปรงไม่ถูกต้อง แปรงถูกต้อง
- ใช้ไหมขัดฟันเป็นประจำอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง *สานิตการใช้ไหมขัดฟัน*
 ไม่ได้ใช้ ใช้
- ประเมินพฤติกรรมการรับประทานอาหาร (ความถี่ ชนิดของอาหาร)
ทำนกินอาหารเข้าทุกวันหรือไม่
 ไม่กิน กิน 1-3 วัน/สัปดาห์ กิน 4-6 วัน/สัปดาห์ กินทุกวัน
สัปดาห์ที่ผ่านมา ทำนกินขนมหวาน น้ำหวาน น้ำอัดลม หลัง 6 โมงเย็นหรือไม่
 ไม่กิน กิน 1-3 วัน/สัปดาห์ กิน 4-6 วัน/สัปดาห์ กินทุกวัน
เมื่อ 1-2 วันที่ผ่านมา ทำนกินอาหารเหล่านี้หรือไม่
ผัก ไม่กิน กิน
ผลไม้ ไม่กิน กิน
เนื้อสัตว์ ไม่กิน กิน
ไข่ ไม่กิน กิน

2. กิจกรรมในครอบครัวเพื่อส่งเสริมสุขภาพช่องปาก (3 คะแนน)

- ดูแลบุตรหลานและคนในครอบครัวให้มีสุขภาพช่องปากดี
 ไม่ได้ดำเนินการ ดำเนินการ ระบุ.....
- จัดการสิ่งแวดล้อมในบ้านให้ปลอดจากอาหารเสี่ยงต่อฟันผุ
 ไม่ได้ดำเนินการ ดำเนินการ ระบุ.....
- สนับสนุนให้คนในครอบครัวได้บริโภคผักและผลไม้ทุกวัน
 ไม่ได้ดำเนินการ ดำเนินการ ระบุ.....
- คนในครอบครัวมีส่วนช่วยในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปากในชุมชน
 ไม่มี มี ระบุ.....

- (ข) มีจิตอาสา มีความเสียสละ (1 คะแนน)
- (ค) ขยันหมั่นเพียร ประหยัดและเก็บออมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (1 คะแนน)
- (ง) มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็น อสม. (1 คะแนน)
- (จ) พัฒนาตนเองเสมอ (1 คะแนน)

(2) การครองคน หมายถึงการมีความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น สามารถจูงใจให้เกิดการยอมรับและให้ความร่วมมือ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ (10 คะแนน) ดังต่อไปนี้

- (ก) มีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ สร้างความสามัคคีและสร้างความเข้าใจ (2 คะแนน)
- (ข) มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม และเครือข่าย (2 คะแนน)
- (ค) การให้บริการแก่ประชาชนและผู้มาติดต่อกันด้วยความเป็นธรรม เสมอภาค (2 คะแนน)
- (ง) สามารถจูงใจให้เกิดการยอมรับและให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (2 คะแนน)
- (จ) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (2 คะแนน)

(3) การครองงาน หมายถึงการมีความสามารถปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมายอย่างดี โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ (80 คะแนน) ดังต่อไปนี้

- (ก) ความรู้ที่จำเป็นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเกี่ยวกับสาขาที่เข้ารับการศึกษา (10 คะแนน)

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หรือ ✕ หน้าข้อความต่อไปนี้ (ข้อละ 0.5 คะแนน)

-1. โรคฟันผุส่งผลต่อภาวะโภชนาการ ทำให้เด็กมีน้ำหนักตัวและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์ได้
-2. เชื้อโรคที่ทำให้เกิดฟันผุสามารถส่งผ่านจากผู้เลี้ยงดูไปสู่เด็กเล็กผ่านทางน้ำลาย โดยการใช้ช้อน หรือถ้วยน้ำร่วมกันได้
-3. การประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดฟันผุในเด็กเล็กที่ดีที่สุด คือการดูจากคราบจุลินทรีย์ และรอยขาวขุ่นบนตัวฟัน
-4. เด็กอายุ 2-3ปี สามารถแปรงฟันเองได้แล้ว พ่อแม่ไม่จำเป็นต้องช่วยดูแล ควรปล่อยให้เด็กแปรงฟันเอง
-5. การแปรงฟันให้เด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี ควรใช้ยาสีฟันมากเท่าที่เด็กและผู้ปกครองพอใจ
-6. การแปรงฟันเพื่อป้องกันฟันผุตามหลัก 2 2 2 คือแปรงวันละ 2 ครั้งเช้าและก่อนนอน แปรงนาน 2 นาที และไม่กินอาหารหลังแปรงอย่างน้อย 2 ชั่วโมง
-7. แปรงสีฟันที่ได้มาตรฐานกรมอนามัย คือ มีขนแปรงอ่อนนุ่ม ด้ามแปรงจับถนัดมือ และขนาดเหมาะสมกับช่องปากหรืออายุของเด็ก
-8. ในการแปรงฟันแต่ละครั้งควรแปรงฟันให้สะอาดทั่วทั้งปากด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์
-9. อายุมากขึ้น ฟันก็จะสึกมากขึ้นตามวัย โดยเฉพาะบริเวณคอฟัน และเวลาแปรงจึงมีเลือดออกบ้าง เป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไปกับคนที่มีเหงือกปกติ

-10. ตรวจฟันด้วยตนเองทำได้โดยอ้าปากกว้างหน้ากระจกให้เห็นทั้งฟันและเหงือก แต่ยุ่งยากให้หมอตระวจ
ดีกว่า
-11. การรักษาเหงือกอักเสบทำได้โดยการขูดหินน้ำลายและดูแลรักษาความสะอาดโดยการแปรงฟัน
ร่วมกับการใช้ไหมขัดฟันเป็นประจำ
-12. โรคฟันผุ โรคปริทันต์ เป็นสาเหตุทำให้เกิดการติดเชื้อในร่างกายได้
-13. การเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน มีความสัมพันธ์กับสุขภาพช่องปาก
-14. รากฟันผุในผู้สูงอายุ เกิดจากการมีคราบจุลินทรีย์ตกค้างบริเวณที่มีเหงือกร่น ผู้สูงอายุใช้นิ้วมือ
ทำความสะอาดฟัน จึงเกิดการผุบริเวณคอฟันที่มีเหงือกร่นได้
-15. ผู้สูงอายุที่มีปากแห้งช่วยเหลือได้โดยให้ผู้สูงอายุจิบน้ำเยาะๆหรืออมน้ำแข็งก้อนเล็กๆบ่อยๆ
จะทำให้ปากชุ่มชื้น และงดเว้นอาหารที่ทำให้ปากแห้ง เช่น กาแฟ ชา อาหารรสจัด เครื่องดื่มที่มี
แอลกอฮอล์
-16. ผู้สูงอายุที่ใส่ฟันเทียมชนิดถอดได้ควรให้ถอดฟันเทียมล้างทำความสะอาด หลังรับประทานอาหาร
และถอดฟันเทียมแช่น้ำ ในขณะที่ยอนหลับ
-17. ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดมะเร็งช่องปาก ได้แก่ การสูบบุหรี่ การเคี้ยวยาสูบ เคี้ยวหมาก อมเมี่ยง
เหน็บยาฉุน ดื่มแอลกอฮอล์ การมีสุขภาพช่องปากไม่ดี มีการระคายเคือง มีฟันปลอมไม่ถูก
สุขลักษณะ
-18. น้ำปรีโกลที่มีปริมาณฟลูออไรด์มากกว่า 0.7 มิลลิกรัมในน้ำหนึ่งลิตร ทำให้ฟันตกกระได้
-19. อาหารที่หวานเหนียวติดฟัน น้ำหวาน น้ำอัดลม ยิ่งกินมากและบ่อยเท่าไร จะทำให้เสี่ยงต่อการเกิด
โรคฟันผุมากขึ้นเท่านั้น
-20. ความถี่ของการรับประทานอาหาร ไม่มีผลทำให้เกิดโรคฟันผุ

(ข) สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในสาขาที่เข้ารับการคัดเลือกสู่
ชุมชน (10 คะแนน)

ความสามารถในถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และการสาธิต	การอธิบาย			การสาธิต		
	ทำ ไม่ได้ (0)	ทำได้บ้าง (1)	ทำได้ ถูกต้อง (2)	ทำไม่ได้ (0)	ทำได้บ้าง (1)	ทำได้ ถูกต้อง (2)
1.การแปร่งฟันในเด็กเล็กโดยใช้ตุ๊กตาสอน การแปร่งฟันแบบลงมือปฏิบัติจริงให้แก่ ผู้ปกครองได้ (2)						
2.การแปร่งฟันที่ถูกวิธีให้แก่ประชาชนได้(2)						
3.การใช้ไหมขัดฟันได้ถูกต้อง (2)						
4.ตรวจฟันด้วยตนเองได้ถูกต้อง (2)						
5.ให้คำแนะนำ วิธีการทำความสะอาด ช่องปากและอุปกรณ์เสริมให้กับผู้ดูแลผู้ป่วย ที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ (2)						

(ค) มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแผนสุขภาพชุมชนอย่างบูรณาการ (20 คะแนน)

1. มีแผนแบบบูรณาการ (5 คะแนน)

ไม่มี มี ระบุ.....

- สามารถระบุปัญหาทันตสุขภาพได้ชัดเจน ได้แก่ ชนิดของปัญหาของแต่ละกลุ่มอายุ
- มีการจัดทำแนวทางการดูแลร่วมกันกับ ผู้ปกครอง และ แกนนำชุมชน

2. มีกระบวนการจัดระบบเพื่อดำเนินการตามแผน (5 คะแนน)

- มีการทำงานร่วมกับ เพื่อน อสม. ในกลุ่มเป้าหมาย ตามแผนที่ได้วางไว้
- ใช้ทุนเดิม ทุนทางสังคมในการทำงาน เช่น งบประมาณ ภูมิปัญญาชาวบ้าน
- ทำงานอย่างมีความรู้พื้นฐานทางทันตสุขภาพที่จำเป็น
- ทำงานเชื่อมโยงเป็นระบบกับหน่วยงานด้านสาธารณสุข และ อปท.

3 มีศักยภาพในการถ่ายทอดบทเรียนการทำงานกับพื้นที่อื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกับพื้นที่อื่นๆ (5 คะแนน) ให้คะแนนจากการนำเสนอ การตอบคำถาม และ*หลักฐานประกอบ*

ถ่ายทอดการดำเนินกิจกรรม	การดำเนินการ			ระบุกิจกรรม/บทบาทที่ อสม. ทำ
	ไม่ได้ดำเนินการ (0)	ดำเนินการบ้าง (0.5)	ดำเนินการ (1)	
1. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกันดำเนินการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาทันตสุขภาพ (1)				
2. ดำเนินการร่วมกับชุมชนให้เกิดข้อตกลง/วิธีการด้านทันตสุขภาพให้เกิดเป็นมาตรการทางสังคม(1)				
3. ผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น / องค์กรชุมชน เห็นความสำคัญของการส่งเสริมทันตสุขภาพประชาชนในพื้นที่และให้การสนับสนุน (1)				
4. ทำให้เกิดรูปแบบการถ่ายทอดที่เหมาะสมกับพื้นที่ / สถานการณ์ / ปัญหาและขยายผลสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (1)				
5. จัดทำแฟ้มเอกสาร/ข้อมูลทางวิชาการ/สื่อเชื่อมโยงกับสถานการณ์ในพื้นที่เพื่อการถ่ายทอดและแผนการถ่ายทอด (1)				

4. มีข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น รูป ใบประกาศ ที่แสดงให้เห็นการทำงานทันตสุขภาพที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องสามารถนำเสนอได้ พร้อมระบุ หลักฐานที่ชัดเจน เช่น มีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ การเชื่อมโยงการทำงาน การประเมินผล หรือเคยได้รับรางวัล เป็นต้น (5 คะแนน)

ไม่มี มี ระบุ.....

(ง) กิจกรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเกี่ยวกับสาขาที่เข้ารับการ
คัดเลือก (10 คะแนน)

1. มีกิจกรรมเป็นรูปธรรม วัดผลได้ จำแนกและกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างชัดเจน
มีเอกสารอ้างอิงที่เป็นรูปธรรม
 ไม่มี มี ระบุ.....
2. ระบุกิจกรรมในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพฤติกรรมทันตสุขภาพของประชาชนในชุมชน หรือวิธีการสร้างการ
มีส่วนร่วมในการปรับพฤติกรรมของประชาชนโดยมีการสร้างจิตสำนึกของประชาชนและชุมชนที่มีผลต่อ
ทันตสุขภาพ
 ไม่มี มี ระบุ.....
3. กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมและสร้างกิจกรรมที่เอื้อต่อการมีทันตสุขภาพที่ดีเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน
 ไม่มี มี ระบุ
4. กิจกรรมที่ อสม.ทำ มีการประสานงาน/การดำเนินกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่นๆ
 ไม่มี มี ระบุ
5. กิจกรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนให้มีสุขภาพช่องปากดี
 ไม่เปลี่ยน เปลี่ยนพฤติกรรมได้ ระบุ
6. กิจกรรมมีความครอบคลุมทุกกลุ่มวัยหรือไม่
 ไม่มี มี ระบุกลุ่มใดบ้าง
7. ติดตามช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาด้านทันตสุขภาพให้ขอแนะนำอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์สาเหตุ และแก้ไขปัญหา
 ไม่มี มี ระบุ
8. บันทึกผลงานเป็นรูปธรรมครอบคลุมกับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
 ไม่มี มี ระบุ.....
9. ประเมินผล แล้วขยายผลการดำเนินงานเน้นการปรับปรุง
 ไม่มี
 ประเมินผล แต่ไม่ได้ขยายผลการดำเนินงาน
 ประเมินผล และขยายผลการดำเนินงาน
ระบุ.....

(จ) ผลงานความสำเร็จในสาขาที่คัดเลือก (20 คะแนน)

ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบ และสิ่งที่ภาคภูมิใจในสาขาที่เข้ารับการคัดเลือก โดยเป็นผลงานเชิงประจักษ์ เชื่อมโยงจากอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ตามจุดหมายปลายทาง

1. ผลการดำเนินงานที่สำเร็จและเป็นรูปธรรมชัดเจน และสร้างความภาคภูมิใจ (พิจารณาในมิติผลลัพธ์ และการสร้างคุณค่า เช่น 1. เกิดความร่วมมือของภาคีเครือข่าย 2. เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สุขภาพ 3. ผลลัพธ์ด้านสุขภาพช่องปาก (10 คะแนน)
2. ที่มา/ความสำคัญของการทำกิจกรรม เหตุผลหรือแนวคิดในการดำเนินงาน กระบวนการ แนวทางในการ ทำงาน และระบุบทบาทของตนเองและทีมงานที่เกี่ยวข้อง (5 คะแนน) เช่น
 - การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ระบุบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย
 - มีการเฝ้าระวังและมีมาตรการป้องกันปัญหาสุขภาพช่องปากของชุมชน เช่น.....
 - มีการดำเนินงานในการส่งเสริมสุขภาพช่องปาก
 - มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในกลุ่มเสี่ยง
 - การสร้างระบบข้อมูล เพื่อการเฝ้าระวังชุมชน
3. โอกาสพัฒนาในการนำไปสู่ความยั่งยืน (5 คะแนน)
 - โอกาสจากตัวบุคคลและทีมงาน เครือข่าย
 - โอกาสในเชิงระบบ เช่น แผนท้องถิ่น แผนงานอื่นๆ
 - ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมได้เองอย่างต่อเนื่อง ออกแบบได้เอง

(ฉ) ผลงานเด่น/นวัตกรรม (10 คะแนน)

- ผลงานเด่น โครงการ นวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท สามารถขยายในวงกว้าง มีหลักฐานเชิงประจักษ์

ข้อ 2 กรณีอาสาสมัครสาธารณสุขกรุงเทพมหานครดีเด่น อาสาสมัครสาธารณสุขการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยดีเด่น และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านดีเด่นที่ปฏิบัติงานในพื้นที่พิเศษ ชายแดนภาคใต้ ให้ใช้หลักเกณฑ์การคัดเลือกตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด ประกอบกับหลักเกณฑ์อื่นตามความเหมาะสมของแต่ละประเภท

ข้อ 3 การคัดเลือกให้ใช้แบบประเมินการคัดเลือกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านดีเด่นตามที่กรมสนับสนุนบริการสุขภาพกำหนด
